

NORGES HØYESTERETT

Den 3. mars 2005 avsa Høyesterett dom i

HR-2005-00328-A, (sak nr. 2005/53), straffesak, anke,

A (advokat Berit Reiss-Andersen)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Anne Kattelund)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Coward**: Saken gjelder straffutmålingen for grovt uaktsomt grovt trygdebedrageri, særlig om det er grunnlag for å anvende enten betinget fengselsstraff eller samfunnsstraff.
- (2) A ble ved tiltalebeslutning 15. mars 2004 tiltalt for overtredelse av straffeloven § 271 jf. § 270 første ledd nr. 1 jf. andre ledd og av straffeloven § 166 første ledd.
- (3) Nes tingrett frifant ham i dom 4. mai 2004 for tiltalen, under dissens fra rettens formann. Flertallet begrunnet frifinnelsen med at det var tvil om skyldkravet var oppfylt, både når det gjaldt forsett og grov uaktsomhet, mens mindretallet mente at forsett var bevist ut over enhver rimelig tvil.
- (4) Påtalemyndigheten anket til Eidsivating lagmannsrett. Under ankeforhandlingen anførte aktor at det ikke kunne anses bevist ut over rimelig tvil at A hadde utvist forsett, men nedla påstand om at han skulle dømmes for grovt uaktsomt grovt bedrageri. Lagmannsretten var i sin dom 30. november 2004 enig i det og satte straffen til fengsel i 24 dager. Domsslutningen lyder slik:
 - ”1. A frifinnes for overtredelse av straffeloven § 166 første ledd, tiltalens post II.
 2. A dømmes for overtredelse av straffeloven § 271 a, jf § 270, jf § 271 til en straff av fengsel i 24 – fireogtyve – dager.”
- (5) A har anket til Høyesterett over straffutmålingen og særlig anført at reaksjonen bør være betinget fengselsstraff eller samfunnsstraff. Utenfor anken har forsvareren for Høyesterett anført at lagmannsrettens dom må oppheves fordi det ikke er fremsatt påtalebegjæring

innen seksmånedersfristen i straffeloven § 80.

- (6) *Jeg er kommet til at anken bør føre frem ved at straffen settes til samfunnsstraff.*
- (7) Jeg ser først på forsvarerens anførsel om at lagmannsrettens dom må oppheves fordi påtalebegjæring ikke er satt frem innen fristen i straffeloven § 80. Dette kan etter min mening ikke føre frem allerede av den grunn at straffeloven § 280 må forstås slik at det ved grovt uaktsomt grovt bedrageri ikke kreves påtalebegjæring; det gjelder ikke her noe unntak fra hovedregelen i straffeloven § 77 om ubetinget offentlig påtale. Riktignok virker det ikke overveid når § 280 andre ledd gjør unntak fra denne hovedregelen for § 270, som rammer simpelt bedrageri begått med forsett, men ikke nevner § 271 a, som blant annet rammer simpelt bedrageri begått ved grov uaktsomhet. Men § 280 andre ledd gjør ikke noe slikt unntak for *grovt* bedrageri, og da mener jeg løsningen må være at hovedregelen om ubetinget offentlig påtale gjelder også når et grovt bedrageri er begått ved grov uaktsomhet, se slik Bratholm og Matningsdal: Straffeloven med kommentarer side 730–731.
- (8) Jeg ser så på anken over straffutmålingen.
- (9) A er 38 år gammel, arbeider som drosjesjåfør og er tidligere ustraffet.
- (10) Lagmannsretten har nå dømt ham for i perioden fra september 1998 til juli 2001 å ha mottatt til sammen 162 615 kroner i uførepensjon som han ikke hadde krav på. Dette skjedde ved at han fortiet at han hadde en lønnsinntekt som oversteg det han kunne tjene for samtidig å ha krav på 30 prosent uførepensjon. Som nevnt kom lagmannsretten til at det ikke var ført tilstrekkelig bevis for at A hadde opptrådt med forsett, men fant det bevist at han hadde vært grovt uaktsom.
- (11) Jeg peker først på at hvis det her hadde vært domfelt for forsettlig handling, ville forholdet ut fra beløpets størrelse ligget klart over grensen for når det normalt må reageres med ubetinget fengselsstraff, se blant annet Rt. 1998 side 174, der grensen den gang ble anslått til å ligge på 30 000 kroner. Det er samtidig på det rene at straffen ved grovt uaktsomme handlinger skal ligge markert lavere, se Rt. 2003 side 320 avsnitt 14 og 15. Når det som her gjelder et beløp på over 160 000 kroner, noe som også innebærer at domfellelsen gjelder grovt bedrageri, ser jeg det likevel som klart at utgangspunktet må være en ubetinget fengselsstraff. Forsvareren har imidlertid anført som formildende omstendigheter at den domfelte har et lavt evnenivå, se straffeloven § 56 bokstav c, og psykiske problemer, og at det har gått svært lang tid fra forholdet ble avdekket.
- (12) Et lavt evnenivå ser ut til å ha vært grunnen til at A ikke ble dømt for forsettlig overtredelse. Lagmannsretten viser til en evnetest der han oppnådde et resultat som er så svakt at bare 0,5 % av befolkningen ville skåre like svakt eller svakere. Retten uttaler at et slikt resultat er typisk for mennesker som diagnostisk vurderes som å ha lett mental retardasjon, men uttaler samtidig at psykologen som utførte testen, er usikker på den, ”da den muligens ikke var utført med maksimal motivasjon fra As side”. I psykologens konklusjon heter det blant annet:

”I lys av at A kan ha objektiv interesse av å skåre svakt på testene er det nødvendig å stille spørsmål om testresultatene er valide/gyldige. ... Når det gjelder A sees ... en del inkonsistente resultater fra undersøkelsen i 1994 til undersøkelsen i 2004, samt ukarakteristiske resultater ved sistnevnte undersøkelse, der det er vanskelig å utelukke

at funksjonelle forhold har påvirket enkelte av prestasjonene. Det synes også berettiget å stille spørsmål ved om evne til å forsørge seg selv som drosjesjåfør over flere år står i rimelig forhold til nåværende meget svak skåre på en sammensatt evneprøve. Vanligvis vil mennesker med et så svakt evnenivå være uføretrygdet, arbeide i en arbeidsmarkedsbedrift eller i beste fall klare å fungere i et enkelt, strukturert, rutinemessig og praktisk arbeid. Det er altså en mulighet for at aktuelle testresultater er noe svakere enn hva A faktisk kan ha kapasitet til å prestere under forutsetning av maksimal motivasjon.

Ved å se samlet på de to undersøkelsene (1994 og 2004) og å sammenholde prestasjoner fra disse med informasjon om svake skoleprestasjoner, lese- og skrivevansker samt en arbeidskarriere med periodevis stabil funksjon i enkle praktiske yrker, vurderes det sannsynlig at As samlede evnenivå samt lese-/skriveferdigheter er under normalområdet, men neppe fullt så svakt som testresultatene antyder.”

- (13) I vurderingen av As skyld viser lagmannsretten også til at han i 1996 ble pålagt å betale tilbake vel 70 000 kroner som han hadde mottatt i for mye utbetalt attføringsstønad, men at han etter klage fikk medhold, fordi trygdemyndighetene kom til at han med sin evnemessige fungering kunne ha misforstått den informasjonen han hadde fått. Denne saken burde imidlertid etter lagmannsrettens syn ha ført til at han var mer oppmerksom på hva han senere hadde krav på av trygdeytelser.
- (14) Når As evnenivå altså har begrunnet at han ikke er ansett for å ha handlet forsettlig, ser jeg i denne saken ikke grunnlag for i tillegg å se evnenivået som en formildende omstendighet ved straffutmålingen for den grovt uaktsomme handlingen.
- (15) Derimot mener jeg det må få betydning at det gikk svært lang tid – over to og et halvt år – fra forholdet ble avdekket i juli 2001 til tiltale ble tatt ut i mars 2004. Dette skyldtes ikke A, men at saken ble liggende lenge hos trygdemyndigheter og politi eller påtalemyndighet. I Høyesteretts nyere praksis har lang saksbehandlingstid i en rekke tilfeller ført til en mildere reaksjon.
- (16) Som nevnt har forsvareren som formildende omstendighet også anført As psykiske problemer. Det er vist til en legeuttalelse der det blant annet heter at han har ”sterkt nedsatt psykisk stresstoleranse, med stor fare for utløsning av alvorlig depresjon eller angst, evt. også psykotisk dekompensering ved alvorlig stress”. Slike problemer må vanligvis vurderes ved eventuell soning, ikke ved straffutmålingen. Jeg mener det likevel kan tas et visst hensyn til at angstproblemene kan ha gjort den lange saksbehandlingstiden særlig tyngende for A.
- (17) Ut fra dette er jeg kommet til at det er grunnlag for å fravike utgangspunktet om ubetinget fengselsstraff. Men trygdebedragerier er et område der allmennpreventive hensyn veier tungt, og jeg mener at behovet for en følbar reaksjon bør markeres ved at det ikke idømmes betinget fengselsstraff, men samfunnsstraff. Den kan passende settes til 36 timer, med en gjennomføringstid på 90 dager og en subsidiær fengselsstraff på 24 dager.
- (18) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til samfunnsstraff i 36 – trettiseks – timer, jf. straffeloven § 28 a. Gjennomføringstiden skal være 90 – nitti –

dager. Den subsidiære fengselsstraffen settes til 24 – tjuefire – dager.

- (19) Dommer **Oftedal Broch:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (20) Dommar **Utgård:** Det same.
- (21) Dommer **Flock:** Likeså.
- (22) Justitiarius **Schei:** Likeså.
- (23) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at straffen settes til samfunnsstraff i 36 – trettiseks – timer, jf. straffeloven § 28 a. Gjennomføringstiden skal være 90 – nitti – dager. Den subsidiære fengselsstraffen settes til 24 – tjuefire – dager.

Riktig utskrift bekreftes: